

**INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
ASIAN CULTURAL AND EDUCATIONAL CENTER**

SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURE: INTERDISCIPLINARY DIALOGUE AND NEW PARADIGMS

**PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

**DECEMBER 1-3, 2025
ASTANA, KAZAKHSTAN**

**INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
ASIAN CULTURAL AND EDUCATIONAL CENTER**

SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURE: INTERDISCIPLINARY DIALOGUE AND NEW PARADIGMS

**PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

December 1-3, 2025

Astana, Kazakhstan

This edition was approved for publication on December 19, 2025.

Published in A4 format online on website:

<https://naukainfo.com/conference?id=78>

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series DK № 8227, dated April 23, 2025.

Astana, Kazakhstan
2025

UDC 001.3-048.35:0/9](06)

Proceedings of the International scientific and practical conference “Science, Technology and Culture: Interdisciplinary Dialogue and New Paradigms” (December 1-3, 2025) / Publisher website: www.naukainfo.com. – Astana, Kazakhstan, 2025. – 62 p.

ISBN 978-617-8680-23-7

<https://doi.org/10.64828/conf-78-2025>

The recommended citation for this publication is:

Shevchenko T. G. Research into the specifics of the development of performing arts in Ukraine under martial law // Science, Technology and Culture: Interdisciplinary Dialogue and New Paradigms : proceedings of the International scientific and practical conference (December 1-3, 2025). – Astana, Kazakhstan : naukainfo.com, 2025. - Pp. 15-21. - URL: <https://naukainfo.com/conference?id=78>

Editor

Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

The collection of scientific articles is a scientific and practical publication that includes research papers by students, postgraduate students, Candidates and Doctors of Sciences, researchers, and practitioners from Ukraine, Europe, neighboring countries, and beyond. The articles reflect studies of processes and changes in the structure of modern science. This collection is intended for students, postgraduate and doctoral candidates, educators, researchers, practitioners, and all those interested in current trends in the development of modern science.

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: <https://www.naukainfo.com>

© Publisher website: naukainfo.com, 2025

© Ukrainian Institute of Scientific Strategies (UISS), 2025

© All authors, 2025

TABLE OF CONTENTS

CHEMISTRY, CHEMICAL AND BIOENGINEERING

1. **Володимиров Василь Віталійович** 4
ВПЛИВ ХІМІЧНОЇ МОДИФІКАЦІЇ ТА НАНОТЕХНОЛОГІЙ У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕЛЕКТРИЧНОЇ НАДІЙНОСТІ ПАЯЛЬНИХ
З'ЄДНАНЬ, ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ
КОМПОЗИТИВ

LAW AND INTERNATIONAL LAW

2. **Ягмуров Єгор Костянтинівич** 9
ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ:
ЕВОЛЮЦІЯ, СТРУКТУРА ТА КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

3. **Кочугур Ірина Володимирівна** 15
ОФТАЛЬМОТОКСИЧНІСТЬ ФОСФОРОРГАНІЧНИХ
ПЕСТИЦИДІВ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
4. **Sharayeva Maryna, Arsalan Imran** 24
FACTORS IN GUT MICROBIOME MODIFICATION

PEDAGOGY AND EDUCATION

5. **Березовська Людмила Іванівна, Красовська Катерина Андріївна** 28
РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ В
МОВЛЕННЕВО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
6. **Лобанова Наталія Олександрівна, Арутюнян Офелія Борисівна** 31
ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА З РОЗВИТКУ
ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

PHILOLOGY AND JOURNALISM

7. **Petrovska Valeriia Andriivna** 40
COMMUNICATION OF TEA CULTURE IN MODERN MEDIA

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

8. **Павлеєв Віталій Олегович** 44
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ДИНАМІКА ЕМОЦІЙНОГО
ВИГОРАННЯ ПІД ЧАС ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

9. ***Самарська Марія Василівна*** 53
АГРЕСИВНА КОМУНІКАЦІЯ В ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩІ, ЇЇ
ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ

SOCIAL WORK AND SOCIAL WELFARE

10. ***Черба Віта Миколаївна, Сагач Анастасія Ігорівна*** 57
ЕТИЧНІ ТА АКСОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ
СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ЯК ФАКТОР ВІДНОВЛЕННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

SPECIAL THANKS FOR ACTIVE PARTICIPATION IN THE
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE ARE EXTENDED
TO THE FOLLOWING PARTICIPANTS:

***Tetiana Bondar, Oleksii Petrenko, Andrii Koval, Arman Harutyunyan,
Serhii Tkachenko, Mykhailo Romaniuk, Giorgi Mchedlishvili, Volodymyr
Savchuk, Tigran Vardanyan, Bohdan Polishchuk, Yurii Marchenko,
Davit Chikovani, Olena Klymenko, Vardan Avetisyan, Oleh Kravets,
Levan Tsiklauri***

CHEMISTRY, CHEMICAL AND BIOENGINEERING

УДК 696.681

Володимиров Василь Віталійович

аспірант кафедри технологій природних

і синтетичних полімерів, жирів та харчової продукції

Український Державний Університет Науки і Технологій

ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»

м. Дніпро, Україна

ВПЛИВ ХІМІЧНОЇ МОДИФІКАЦІЇ ТА НАНОТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕЛЕКТРИЧНОЇ НАДІЙНОСТІ ПАЯЛЬНИХ З'ЄДНАНЬ, ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ КОМПОЗИТІВ

Анотація. У роботі проаналізовано вплив сучасних хімічних модифікаторів (активаторів та полімерних зв'язуючих) та фізичних нанодобавок на показники електричної надійності паяних з'єднань. Розглянуто механізми виникнення електрохімічної міграції (ЕСМ) у залишках флюсу, який являє собою функціональний композит, та методи її попередження. На основі даних останніх досліджень доведено, що введення наночастинок (вуглецевих, оксидних) не погіршує опір ізоляції поверхні (SIR) за умов належної хімічної інкапсуляції.

Ключові слова: SIR, електрохімічна міграція, функціональний композит, нанодобавки, інкапсуляція, надійність електроніки.

Історичний перехід на технологію "No-Clean" дозволив відмовитися від озоноруйнівних розчинників, але породив фундаментальний парадокс: на поверхні високощільних електронних схем (HDI) залишається хімічно активний матеріал — залишок флюсу. В умовах, де відстані між провідниками скоротилися до десятків мікрон, присутність іонних залишків стала критичним фактором ризику [1]. Одним з основних факторів відмови є електрохімічна міграція. Електрохімічна міграція — це ріст провідних металевих дендритів від катода до анода, що призводить до короткого замикання. Згідно з оглядовими дослідженнями [2], для запуску цього процесу необхідна "Тріада ЕСМ": іони (активатори), волога (через гігроскопічність залишку) та електрична напруга. Стратегія нейтралізації базується на виключенні перших двох факторів.

Одним з найважливіших факторів, які контролюються після завершення циклу пайки є опір ізоляції поверхні SIR. Забезпечення високого опору ізоляції поверхні SIR досягається шляхом цілеспрямованого хімічного складу флюсів:

1 Першочергові заходи це зниження концентрації активних іонів після завершення процесу паяння. Традиційні галогенідні активатори (Cl, Br) були визнані неприпустимими для високонадійної електроніки через їхню високу мобільність та корозійну агресивність. Сучасні флюси класу REL0/ROL0 використовують "розумні" активатори на основі слабких органічних кислот (наприклад, адипінової, бурштинової), які проектується для хімічного зв'язування з полімерним носієм під час паяння.

2. Модифікація Зв'язуючих: Полімерна інкапсуляція. Найважливішим елементом захисту є полімерна матриця (смола/зв'язуюче). Якщо активатор — це та складова, що видаляє оксиди, то зв'язуюче — це елемент захисту, що захищає результат. Сучасні синтетичні смоли (включаючи акрилові та модифіковані ефіри каніфолі) розробляються з акцентом на гідрофобність. У процесі охолодження зв'язуюче переходить у твердий, аморфний (склоподібний) стан. Цей фазовий перехід виконує функцію фізичної інкапсуляції. Полімерна матриця "обволікає" будь-які іонні продукти реакції (солі металів), що залишилися на платі. Критична роль цієї матриці полягає у

блокуванні доступу вологи. Створюючи непористий бар'єр з високим поверхневим натягом, зв'язуюче унеможлиблює конденсацію води на поверхні іонів. Без води не утворюється електроліт, і механізм ЕСМ фізично блокується. Дослідження показують, що навіть за наявності активних залишків, якісна інкапсуляція здатна підтримувати SIR на рівні $> 10^9$ Ом [2, 5].

3. Використання реактопластів для BGA. Окремим ускладненням є компоненти BGA, де малий зазор (< 50 мкм) блокує вихід газів, унеможливаючи випаровування активаторів. Для таких застосувань розроблені флюси з додаванням епоксидних смол [5]. Епоксидна смола діє як реактопласт: під дією тепла вона незворотно полімеризується утворюючи тривимірну сітку. Ця сітка хімічно та фізично "замуровує" всі компоненти флюсу, перетворюючи потенційно небезпечний рідкий залишок на інертний конструкційний матеріал, аналогічний до компаундів (underfill).

Інтеграція нанотехнологій у паяльні матеріали відкрила нові можливості для покращення механічних властивостей (зміцнення CNT [4]) та металургії (контроль інтерметалідів наночастинками Ni). Однак це викликало занепокоєння щодо електричної надійності. Чи можуть провідні наночастинки (графіт, графен, метали) створити шляхи електричної провідності для струму всередині ізолятора? Дослідження, [3] дало вичерпну відповідь на це питання.. Вчені аналізували вплив графенових нанопластин (GNP) та квантових точок на показники SIR за стандартом IPC-J-STD-004B ($85^{\circ}\text{C}/85\% \text{ RH}$). Результати показали, що додавання вуглецевих наноструктур не мало негативного впливу на опір ізоляції. Значення SIR залишалися стабільно високими, перевищуючи поріг у 10^8 Ом. Причина цього ефекту лежить у механізмі дисперсії та інкапсуляції. Наночастинки вводяться у флюс у надзвичайно низьких концентраціях (0.05–0.1% мас.). У матриці флюсу вони покриваються шаром діелектричного зв'язуючого (surfactant coating), що запобігає їхньому безпосередньому контакту. Полімерна смола ізолює кожну окрему наночастинку, не дозволяючи їм утворити неперервний ланцюг для протікання струму.

Комерційні дослідження новітніх паст з наночастинковим підсиленням (наприклад, для контролю росту інтерметалідів) також підтверджують їхню безпеку. Згідно зі звітами [4], такі композитні матеріали проходять повний цикл тестування на електрохімічну міграцію. Більшість металевих (Ni, Co) та керамічних (TiO₂, SiO₂) наночастинок під час паяння мігрують з флюсу в об'єм припою або на інтерфейс з'єднання, де вони інтегруються всередині металевій структури, стаючи електрично неактивними щодо поверхневих струмів витоку. Ті ж частинки, що залишаються у флюсі, надійно інкапсулюються полімерною матрицею.

Таким чином сучасний модифікований флюс є гібридним матеріалом. Хімічні модифікатори (полімери) забезпечують електричну ізоляцію, блокуючи вологу, тоді як фізичні нанодобавки покращують механіку, залишаючись електрично нейтральними завдяки надійній інкапсуляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Li, F. Solder flux chemistry and climatic reliability of electronics : PhD Thesis [Electronic resource] / F. Li ; Technical University of Denmark (DTU). — 2017. — URL: <https://orbit.dtu.dk/en/publications/solder-flux-chemistry-and-climatic-reliability-of-electronics-opt/> (дата звернення: 25.11.2025).
2. Hermani, A. M. Recent Advances in Ni-Doped Sn-Ag-Cu Lead-Free Solders / A. A. M. Hermani, H. Al-Sammarraie, A. M. Daud та ін. // Materials. — 2019. — Vol. 12, Issue 17. — 2845. — URL: <https://www.mdpi.com/1996-1944/12/17/2845>
3. Li, Y. Microstructure and Shear Behaviour of Sn-3.0Ag-0.5Cu Composite Solder Pastes Enhanced by Epoxy Resin / Y. Li, F. Guo, S. He та ін. // Polymers. — 2022. — Vol. 14, Issue 23. — 5303. — URL: <https://www.mdpi.com/2073-4360/14/23/5303>
4. Zhang, P. Effect of Nanoparticles Addition on the Microstructure and Properties of Lead-Free Solders: A Review / P. Zhang, S. Xue, J. Wang та ін. // Applied

Sciences. — 2019. — Vol. 9, Issue 10. — 2044. — URL:
<https://www.mdpi.com/2076-3417/9/10/2044>

5. Mohamed, A. A. Effects of ZrO₂ Nano-Particles' Incorporation into SnAgCu Solder Alloys: An Experimental and Theoretical Study / A. A. Mohamed, A. C. et al. // Nanomaterials. — 2024. — Vol. 14, Issue 20. — 1636. — URL:
<https://www.mdpi.com/2079-4991/14/20/1636>

LAW AND INTERNATIONAL LAW

УДК 004.04

Ягмуров Єгор Костянтинович

магістр права, студент

Маріупольський державний університет

м. Київ, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ: ЕВОЛЮЦІЯ, СТРУКТУРА ТА КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ

Анотація: В роботі здійснено комплексний аналіз становлення та еволюції європейської моделі захисту персональних даних, яка сформувалася під впливом розвитку технологій та утвердження стандартів у сфері прав людини. Проаналізовано історичні витоки права на приватність, а також міжнародні й національні нормативно-правові акти, зокрема Конвенцію 108 Ради Європи та Загальний регламент про захист даних (GDPR). Особливу увагу приділено ключовим принципам обробки персональних даних, правам суб'єктів інформації та інтеграції правових, організаційних і технічних методів забезпечення захисту даних.

Ключові слова: захист персональних даних, приватність, GDPR, Конвенція 108, Європейський Союз, права людини, цифровізація, обробка даних, національне законодавство, європейська інтеграція.

Захист персональних даних у європейських країнах сформувався як відповідь на значний розвиток інформаційних технологій і зростання потреби в охороні права особи на приватність та забезпеченні контролю над їх особистими даними. Формування європейської моделі захисту даних

відбувалося поступово, у тісній взаємодії з еволюцією міжнародного права, розвитком стандартів у сфері прав людини та в контексті інтеграційних процесів. Останні сприяли забезпеченню вільного обігу даних у межах Європейського Союзу, а також створенню сприятливих умов для міжнародної співпраці.

Право на недоторканність приватності як правова категорія було вперше концептуалізовано у Сполучених Штатах Америки. В англійській мові це поняття охоплюється терміном «privacy», який не має точного еквівалента в українській мові. Перше визначення сутності поняття «privacy» було запропоноване у 1890 році видатними американськими юристами Семюелем Уорреном та Луїсом Брандейсом [1]. Вони описали його як «право на особистий спокій» або «право залишатися на самоті».

Значний внесок у формування права на приватне життя зробила судова практика в Сполучених Штатах Америки. Зокрема, у справі «Griswold v. Connecticut» [2] 1965 року суддя Верховного Суду США Дуглас звернув увагу на перші п'ять поправок до Конституції США, наголосивши, що вони забезпечують захист різних аспектів недоторканності приватного життя.

Європейська традиція захисту приватності історично базувалася на забороні втручання в особисте й сімейне життя людини та на збереженні таємниці листування.

Важливим етапом у міжнародному визнанні права на приватність стало ухвалення Загальної декларації прав людини на Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у 1948 році [3]. У статті 12 цього документа зазначено, що жодна особа не повинна зазнавати необґрунтованого втручання в особисте чи сімейне життя, посягань на недоторканність житла, конфіденційність листування, а також на честь і репутацію. Декларація також гарантує кожному право на правовий захист у разі таких порушень чи загроз.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, ухвалена у 1950 році, гарантує кожній особі право на повагу до її приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції [4]. Втручання органів державної влади в

реалізацію цього права допускається лише у виняткових випадках, коли такі дії здійснюються відповідно до закону і є необхідними у демократичному суспільстві. Це може бути зумовлено забезпеченням національної чи громадської безпеки, охороною економічного добробуту країни, запобіганням заворушенням або злочинам, захистом здоров'я й моралі чи прав і свобод інших людей.

Отже, Європейська конвенція з прав людини об'єднує ці два ключові права в межах однієї статті. Завдяки їхньому захисту на рівні Конвенції, у разі порушення цих прав можна подати скаргу проти держави-учасниці до Європейського суду з прав людини.

Перші нормативні акти, що регулювали питання захисту персональних даних, з'явилися у 1970–1980-х роках і були спрямовані головним чином на автоматизовані бази даних. Хоча обчислювальна потужність комп'ютерів того часу була досить обмеженою, вже тоді виникали занепокоєння щодо збереження конфіденційності інформації. Одним із перших таких законів став юридичний акт, прийнятий у 1970 році в німецькій землі Гессен, після чого аналогічні положення впровадили й у Швеції в 1973 році.

Право на інформаційну приватність, або захист персональних даних, почало формуватися разом із розвитком автоматизованої обробки даних. Цей процес засвідчує перший обов'язковий міжнародний договір у цій сфері — Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (Конвенція 108), що була прийнята в 1981 році [5]. Згодом цей документ отримав оновлення і зараз відомий як Модернізована Конвенція 108+.

Принципи, закладені в Конвенції 108, загалом мають універсальний характер і застосовні навіть за межами Європи. Вони також були визнані Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [6], що свідчить про їхнє прийняття такими країнами, як США, Японія, Канада й іншими. Основні положення включають такі аспекти:

- Справедлива та законна обробка даних із чітко визначеною законною метою, що передбачає заборону використання зібраних даних для інших цілей без відповідної правової підстави (наприклад, згоди, договору чи закону).

- Принципи мінімізації даних, їх точності та обмеження строків зберігання відповідно до мети: не збирати більше даних, ніж потрібно для виконання завдання; забезпечувати точність даних (їх відповідність вимогам) для досягнення мети; видаляти інформацію після її використання, якщо на зберігання не існує іншої правової підстави (наприклад, фінансова документація може зберігатися протягом певного періоду відповідно до вимог бухгалтерського обліку чи податкового законодавства).

- Забезпечення безпеки даних.

- Права суб'єктів на прозорість: кожен має право бути проінформованим, отримувати доступ до своїх даних та вимагати їх виправлення або видалення, за умови, що ці права не суперечать чинному законодавству.

Європейський підхід до регулювання захисту персональних даних ґрунтується на абстрактному, всеосяжному законі, який визначає основні правові принципи. Серед ключових підстав для обробки персональних даних визначені такі положення:

- надання згоди суб'єктом даних;
- виконання договору;
- дотримання юридичних зобов'язань;
- здійснення офіційних повноважень або виконання завдань, що становлять суспільний інтерес;
- легітимний інтерес контролера даних;
- захист життєво важливих інтересів суб'єкта даних у надзвичайних обставинах.

Розвиток сучасних технологій сприяє постійному розширенню можливостей обробки персональних даних як у державному, так і в приватному секторах. У зв'язку з цим захист персональних даних було визнано окремим фундаментальним правом, що доповнює право на приватність та право на

недоторканність листування. Це закріплено, зокрема, у статтях 7 і 8 Хартії основоположних прав Європейського Союзу 2000 року [7].

Еволюція підходів до захисту даних чітко відображена в нормативно-правовій базі Європейського Союзу за останні десятиліття. Так, основним завданням Директиви 95/46/ЄС щодо захисту даних, ухваленої у 1995 році [8], було забезпечення права на приватність. Однак зазначену директиву було замінено Загальним регламентом про захист даних (GDPR) ЄС 2016/679, затвердженим у 2016 році [9]. Основна мета цього документа полягає у гарантуванні права на захист персональних даних в умовах сучасного цифрового середовища.

Під час розробки Загального регламенту про захист даних активно дискутувалося питання щодо доцільності його ухвалення саме у формі регламенту. Регламенти Європейського Союзу мають пряму дію в державах-членах, на відміну від директив, які потребують імплементації через національне законодавство. У цьому випадку було вирішено застосувати форму регламенту, однак він зберігає значну гнучкість. Зазвичай правила, встановлені регламентами ЄС, не можуть бути змінені через ухвалення відповідних національних законів. Проте Загальний регламент про захист даних у низці випадків прямо передбачає можливість таких відхилень.

Зважаючи на європейський підхід до захисту персональних даних, слід брати до уваги не лише нормативні акти загального характеру, як-от Загальний регламент чи відповідні акти держав-членів, але й інші законодавчі документи ЄС та національні закони, що регулюють обробку даних у конкретних сферах.

Європейська модель захисту даних ґрунтується на комплексному підході, що включає як правові, так і організаційно-технічні заходи. Її головна мета — забезпечити дотримання прав громадян через дієві механізми контролю та нагляду, а не просто формально декларувати ці права. Такий підхід стає орієнтиром для реформування національних правових систем у контексті інтеграції до європейської спільноти та впровадження цифрових державних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Brandais L., Warren S. The Right to Privacy / L. Brandais, S. Warren // Harvard Law Review. — 1890. — Vol. IV. — № 5. — December 15. — pp. 193- 220.
2. U.S. Supreme Court «GRISWOLD vs. CONNECTICUT», 381 U.S. 479 (1965). URL: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/381/479/case.html>.
3. Загальна декларація прав людини: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. № 217 А (III). URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Європейська конвенція з прав людини (змін. та доп.). Strasbourg : Directorate General of Human Rights Council of Europe, 2001. 60 с.
5. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних [Електронний ресурс] : Конвенція Ради Європи № 108 від 28 січ. 1981 р. URL: [http:// zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_326](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_326).
6. OECD, Guidelines governing the Protection of Privacy and Transborder Data Flows of Personal Data , Paris, 1981.
7. Хартія основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524.
8. Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних : Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 24.10.1995 р. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://goo.gl/kKAZGq>.
9. REGULATION (EU) 2016/679 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

УДК 632.95:615.9:617.7:614.8

Кочугур Ірина Володимирівна

доктор філософії, асистент кафедри
надзвичайних ситуацій та тактичної медицини

Національний медичний університет

імені О.О. Богомольця

м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0009-0004-6984-3265>

ОФТАЛЬМОТОКСИЧНІСТЬ ФОСФОРОРГАНІЧНИХ ПЕСТИЦИДІВ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Анотація: Проаналізовано офтальмотоксичну дію фосфорорганічних пестицидів та ризику ураження органа зору, особливо в умовах надзвичайних ситуацій — аварійних хімічних викидах, промислових інцидентах, неправильному застосуванні засобів боротьби зі шкідниками. Серед механізмів токсичності провідну роль відіграють інгібіція ферментів, оксидативний стрес та запальні реакції. Фосфорорганічні пестициди можуть уражати кон'юнктиву, рогівку, кришталик і сітківку, спричинюючи порушення зору — від запального процесу до стійких дегенеративних змін. Існує високий ризик у разі аварійних викидів та контакту з аерозольними формами через високу концентрацію токсину в навколишньому середовищі та можливість масового ураження, що зумовлює потребу в ранньому виявленні та своєчасному медичному реагуванні, як ключового чинника профілактики необоротних змін. Таким чином, існує

необхідність створення уніфікованих протоколів діагностики, лікування і надання медичної допомоги постраждалим, а також потреба у подальших дослідженнях, спрямованих на мінімізацію токсичних наслідків та формування стратегії офтальмологічної безпеки.

Ключові слова: пестициди, офтальмотоксичність, зір, патогенез, надзвичайні ситуації.

Фосфорорганічні пестициди належать до найбільш поширених хімічних агентів, що активно застосовуються у сільському господарстві, тваринництві, харчовій промисловості та побутових системах боротьби зі шкідниками. Вони забезпечують високу ефективність у контролі популяцій комах, однак водночас становлять небезпеку для людини при гострому або хронічному впливі. Особливо значущим є їхній потенціал уражати орган зору — шляхом прямого контакту з оболонками ока або через системний метаболізм після інгаляційної чи трансдермальної абсорбції [1]. До фосфорорганічних пестицидів, що токсично впливають на орган зору відносяться диметоат, малатіон, піриміфос-метил, фозалон та хлорпірифос.

В умовах надзвичайних ситуацій ризик токсичного впливу зростає багаторазово. Неконтрольовані викиди пестицидів при аваріях на аграрних складах, пожежах у сховищах ЗЗР або порушеннях технологій обробки територій створюють високі концентрації хімікатів у повітрі та воді [2]. Це призводить до швидкого ураження, як осіб, що перебувають у зоні інциденту, так і рятувальників, медичного персоналу, населення прилеглих територій.

У таких умовах фосфорорганічні пестициди проявляють здатність легко проникати крізь кон'юнктиву та епітелій рогівки, долати захисний слізний бар'єр, запускати каскад запальних реакцій, оксидативних процесів та клітинної деструкції [3]. Ризики особливо високі в аерозольній формі — дрібнодисперсні частинки здатні утримуватися у повітрі тривалий час, осідаючи на слизових оболонках навіть при короткочасному перебуванні у зоні хімічної загрози. Це формує підґрунтя для розвитку офтальмотоксичних проявів, що можуть

прогресувати від поверхневих реакцій до глибоких структурних ушкоджень органа зору [4].

Потрапляння фосфорорганічних пестицидів в око можливе кількома шляхами: безпосереднім контактом рідких форм, осіданням аерозольних частинок на поверхню кон'юнктиви та рогівки, контамінацією рук із подальшим перенесенням токсиканту на слизові оболонки, а також через системну абсорбцію після інгаляційного чи трансдермального проникнення [2]. За нормальних умов орган зору має кілька рівнів захисту — слізну плівку, інтактний епітелій рогівки та інші поверхневі бар'єрні структури. Однак у випадках надзвичайних хімічних ситуацій ці бар'єри перевантажуються або ушкоджуються, що забезпечує швидке надходження токсичної речовини у внутрішньоочні структури.

Встановлено, що фосфорорганічні пестициди можуть порушувати цілісність епітеліального шару, посилювати проникність рогівки та викликати деградацію ліпідного компонента слізної плівки, що значно збільшує ризик вторинного інфікування та прискорює проникнення метаболітів у камери ока [3].

В умовах аварійних викидів пестицидів, пожеж у складських приміщеннях або під час масштабної хімічної обробки територій концентрація токсиканту в повітрі може перевищувати безпечні нормативні показники у десятки разів [4]. Це формує високу ймовірність одночасного ураження великої кількості людей, що створює навантаження на систему екстреної допомоги та потребує готовності медичних служб до сортування й лікування постраждалих.

Ураження органа зору при впливі фосфорорганічних пестицидів реалізується через кілька патофізіологічних механізмів, які здатні діяти одночасно та взаємно посилювати один одного. Після проникнення через епітелій рогівки або системного надходження з кровотоком токсиканти викликають активацію каскаду оксидативного стресу та генерацію вільних радикалів, що ушкоджують клітинні мембрани, білкові структури та ліпідні компоненти слізної плівки [3]. Відомо, що під дією фосфорорганічних

пестицидів зменшується активність антиоксидантних ферментів, що призводить до накопичення реактивних форм кисню і ініціює апоптоз епітеліальних клітин.

Значну роль відіграє також порушення роботи мітохондрій та зміна проникності мембран фоторецепторів. Це супроводжується втратою енергетичного потенціалу нейросенсорного шару сітківки та розвитком дегенеративних змін у зовнішніх сегментах паличок і колбочок [5]. Окремі дослідження вказують на можливість інгібування ферментних систем та порушення нейротрансмісії, що впливає на швидкість проведення імпульсу по зоровому нерву і може провокувати транзиторні або постійні функціональні дефекти поля зору [6].

У разі повторної або тривалої експозиції на перший план виходить вторинне запалення — виникає хемоз, гіперемія, підвищується кількість цитокінів у слізній рідині, що сприяє прогресуванню токсичного кератиту та ретинопатії. Фіксується також зниження щільності ендотеліальних клітин рогівки, зміна товщини шару нервових волокон та порушення макулярного мікроциркуляторного русла [7]. Ці структурні трансформації з часом здатні переходити у незворотні морфологічні дефекти, що клінічно проявляються зниженням гостроти зору, появою метаморфопсій, фотопсій та персистуючих скотом.

Клінічні прояви офтальмотоксичності фосфорорганічних пестицидів є багатоступеневими та можуть варіювати від легких порушень до тяжких дегенеративних змін, що становлять ризик для збереження зору. У ранньому періоді після експозиції переважають прояви подразнення слизової оболонки ока: хемоз, гіперемія, слъозотеча, світлобоязнь та відчуття стороннього тіла. Однак при більш тривалому впливі або контакті з концентрованими аерозольними чи рідкими формами пестицидів відбувається ураження поверхневих і глибших структур із розвитком токсичного кератиту, ерозій рогівкового епітелію та порушенням цілісності ліпідного шару слізної плівки [6].

Надалі у пацієнтів можуть формуватися ураження стромального шару рогівки, а при системному надходженні — токсичні реакції на рівні кришталика й сітківки. Окремі патогенетичні механізми пов'язуються з катарактогенезом, що пояснюється накопиченням токсичних метаболітів у структурі кришталика та активацією ферментативних процесів, які змінюють його прозорість [7]. Ураження сітківки проявляється у вигляді ретинопатій, набряку макулярної зони, дисфункції фоторецепторів та зниження світлової адаптації. Пацієнти часто скаржаться на затьмарення зору, появу темних плям і скотом, труднощі з фокусуванням та контрастним сприйняттям об'єктів, що підтверджується при функціональній та структурній оцінці.

При тяжкому або повторному впливі фосфорорганічних пестицидів можливе порушення аксональної провідності зорового нерва, що клінічно може призвести до нейросенсорних уражень і прогресуючого зниження гостроти зору. Хронічний перебіг, згідно з сучасними даними, асоціюється з ризиком розвитку макулярних дегенерацій та стійких порушень центрального поля зору [8, 9]. Таким чином, спектр клінічних проявів — від поверхневих реакцій до глибоких нейродегенеративних наслідків — визначає потребу в ранньому розпізнаванні офальмотоксичних змін та швидкій лікарській реакції.

Діагностика офальмотоксичних уражень, спричинених фосфорорганічними пестицидами, повинна включати клінічний огляд із біомікроскопією, проведення оптичної когерентної томографії (ОКТ), комп'ютерної периметрії, електроретинографії (ЕРГ), оцінки кольоросприйняття та темної адаптації [7]. При системному надходженні отрут необхідний лабораторний контроль: загальний аналіз крові, рівень ацетилхолінестерази, маркери оксидативного стресу та запальних цитокінів.

Невідкладна допомога повинна розпочинатися ще до інструментальної діагностики. Пріоритетним є негайне промивання очей протягом 15–20 хвилин водою або 0,9% NaCl, що сприяє механічному видаленню токсиканту та зменшенню проникнення речовини в глибші шари ока. Подальше лікування включає застосування кератопротекторів, антисептичних препаратів, місцевих

кортикостероїдів залежно від клінічної картини. У разі системної інтоксикації проводять детоксикаційну терапію, інфузійну підтримку та моніторинг нейросенсорних функцій [8].

В умовах хімічних аварій або масових випадків ураження пестицидами особливо важливою стає організація сортування постраждалих, виділення груп за ступенем ураження та визначення потреби в евакуації до спеціалізованих офтальмологічних центрів. Медичні підрозділи повинні бути забезпечені засобами індивідуального захисту, промивними розчинами, комплектами для офтальмоіригації, антидотними засобами. Рекомендовано створювати резерви препаратів для тривалої терапії, оскільки клінічні порушення можуть проявлятися не лише гостро, а й у відстрочений період [9].

Моніторинг пацієнтів після експозиції має тривати не менше 1–3 місяців, інколи — до року, з повторною оцінкою гостроти зору, поля зору, стану макули та рогівки. Особлива увага приділяється пацієнтам із повторними або хронічними впливами, які перебувають у групі ризику щодо розвитку токсичної катаракти, макулярних дегенерацій та нейросенсорних уражень зорового нерва [10]. У перспективі важливим завданням є розробка клінічних протоколів реагування, стандартизація підходів до лікування та створення систем токсикологічного спостереження для оперативного виявлення групових уражень.

Висновки: Фосфорорганічні пестициди становлять суттєву токсикологічну загрозу для органа зору, особливо в умовах надзвичайних ситуацій, коли концентрація хімічних агентів у довкіллі різко зростає, а можливість своєчасної деконтамінації знижується. Механізми ушкодження охоплюють оксидативний стрес, порушення антиоксидантної системи, мітохондріальну дисфункцію та запальні реакції, що здатні призводити до структурних і функціональних змін рогівки, кришталика та сітківки. Клінічний спектр варіює від поверхневих уражень кон'юнктиви та рогівкового епітелію до токсичних ретинопатій, катарактогенезу й нейродегенеративних змін, що

можуть супроводжуватися стійким зниженням гостроти зору та порушенням центрального його поля.

Своєчасне виявлення офтальмотоксичних ознак та впровадження ранніх лікувальних заходів — промивання, протизапальна та антиоксидантна терапія, моніторинг сітківкової функції — відіграють ключову роль у попередженні необоротних наслідків. Особливого значення набуває готовність медичних підрозділів до роботи в умовах хімічних аварій: наявність засобів індивідуального захисту, алгоритмів сортування постраждалих, стандартизованих протоколів лікування та систем спостереження за наслідками експозиції.

Подальші дослідження повинні бути спрямовані на уточнення патогенетичних механізмів ушкодження, визначення маркерів ранньої діагностики, оцінку ефективності терапевтичних підходів та розробку рекомендацій, щодо профілактики офтальмотоксичних уражень у надзвичайних ситуаціях. Комплексний аналіз токсичності фосфорорганічних пестицидів, удосконалення систем реагування та впровадження протоколів медичної допомоги здатні істотно знизити кількість ускладнень і сприяти збереженню зору у постраждалих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Wei, S., Yang, Y., Zong, Y., Yang, Y., Guo, M., Zhang, Z., Zhang, R., Ru, S., & Zhang, X. (2024). Long-term exposure to prometryn damages the visual system and changes color preference of female zebrafish (*Danio rerio*). *Chemosphere*, 363, 142835.
<https://doi.org/10.1016/j.chemosphere.2024.142835>
2. Jiménez-Barbosa, I. A., Grajales Herrera, D., Rodríguez Alvarez, M. F., & Khuu, S. K. (2024). Pupil size change in agricultural workers exposed to pesticides. *Clinical & experimental optometry*, 107(8), 795–800.
<https://doi.org/10.1080/08164622.2023.2294810>

3. Jiménez Barbosa, I. A., Rodríguez Alvarez, M. F., Bernal Bechara, L. C., & Khuu, S. K. (2023). Impairment of visual and neurologic functions associated with agrochemical use. *PloS one*, 18(8), e0290263. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0290263>
4. Wang, W. G., Yang, M. J., Sheng, Z. B., Tao, L. M., Xu, W. P., & Zhang, Y. (2025). Avermectin induces photoreceptor functional impairment and color vision deficits in zebrafish (*Danio rerio*). *Journal of hazardous materials*, 492, 138085. <https://doi.org/10.1016/j.jhazmat.2025.138085>
5. Kwok, L., & Burbidge, A. (2024). Chemical eye injury in remote and urgent care clinic settings. *Australian journal of general practice*, 53(12 Suppl), S45–S48. <https://doi.org/10.31128/AJGP-10-23-6998>
6. Khuu, S. K., Rodríguez, M. F., Bernal-Bechara, L., Dussan, G. A., He, R. Y., & Jiménez-Barbosa, I. A. (2025). Perimetric visual field testing reveals deficits in contrast sensitivity in workers exposed to occupational levels of pesticides. *Ophthalmic & physiological optics : the journal of the British College of Ophthalmic Opticians (Optometrists)*, 45(2), 494–503. <https://doi.org/10.1111/opo.13427>
7. Kempuraj, D., Zhang, E., Gupta, S., Gupta, R. C., Sinha, N. R., & Mohan, R. R. (2023). Carbofuran pesticide toxicity to the eye. *Experimental eye research*, 227, 109355. <https://doi.org/10.1016/j.exer.2022.109355>
8. Souza Monteiro de Araújo, D., Brito, R., Pereira-Figueiredo, D., Dos Santos-Rodrigues, A., De Logu, F., Nassini, R., Zin, A., & Calaza, K. C. (2022). Retinal Toxicity Induced by Chemical Agents. *International journal of molecular sciences*, 23(15), 8182. <https://doi.org/10.3390/ijms23158182>
9. Rauchman, S. H., Locke, B., Albert, J., De Leon, J., Peltier, M. R., & Reiss, A. B. (2023). Toxic External Exposure Leading to Ocular Surface Injury. *Vision (Basel, Switzerland)*, 7(2), 32. <https://doi.org/10.3390/vision7020032>
10. Truax, L. E., Huang, J. J., Jensen, K., Locatelli, E. V. T., Cabrera, K., Peterson, H. O., Cohen, N. K., Mangwani-Mordani, S., Jensen, A., Goldhardt, R., & Galor, A. (2023). Pyridostigmine Bromide Pills and Pesticides Exposure as Risk

Factors for Eye Disease in Gulf War Veterans. Journal of clinical medicine, 12(6), 2407. <https://doi.org/10.3390/jcm12062407>

Sharayeva Maryna

Cand.of Med.Sciences,

Associate Professor

Arsalan Imran

4th year student

Bogomoletz National Medical University,

Kyiv, Ukraine

FACTORS IN GUT MICROBIOME MODIFICATION

Abstract The gut microbiome plays a vital role in maintaining human health by regulating metabolism, immunity, and even mental wellbeing. However, microbiomes composition is not same for everyone, it changes by time by influence factors like age, diet, physical activity, sleep, stress level, and medication use. That is why each and every person's microbiome requires personalized, careful approach for correction, support and improvement. We discuss some factors in gut microbiome modification.

Key words: gut microbiome, microbial balance, personalized microbiota variability.

It is well-known, that up to 20% of gut microbiota variability depends on diet. The type of food we eat will determine the type of microorganisms in intestines for those persons who have diet mainly of western style sweet fat diet usually will have Bacteroides dominated microbiota (enterotype1) whereas those who eat fiber rich plant diet show a higher level of Prevotella (enterotype 2) and enterotype 3, which characterized by Ruminococcus as the most important constituent [1]. Long- term dietary habits versus short -term changes can lead to stable microbiota improvement.

The vegan diet increases beneficial species like *bifidobacterium*, *prevotella*, *coriobacteriaceae*, *ruminococcus* and *akkermansia* while reducing *enterobacteria* and *streptococcus*. They produce short chain fatty acids (scfa) like butyrate and propionate, which help in strengthening intestinal barrier and lower inflammation. In contrast poor diets together with stress smoking and alcohol raises proinflammatory cytokines and increase harmful species like *proteobacteria*. Regular physical activity is another important non-pharmacological modulator. Exercise increases the abundance of *lentisphaerae*, *coriobacteriaceae*, *ruminococcus*, *akkermansia*. Good sleep supports microbial diversity, while social stress will reduce it and decrease *lactobacillus*. [2, 3]

Drugs and pharmacology agents highlighted that a lot of commonly used medications influence on gut microbiota significantly. Antibiotics can decrease total bacterial diversity and beneficial *Firmicutes* increasing *proteobacteria* and resistance genes. Steroids, PPI's, laxatives, and antidepressants all shift the microbial balance; therefore, a physician should always consider these contraindications when prescribing long-term treatment. [4]

There are main pharmacological and biological approved tools as: prebiotics, especially such as inulin, galacto-oligosaccharides, polyphenols promote growth of *bifidobacterium*, *lactobacillus* and *faecalibacterium*, increase scfa synthesis and reduce inflammatory markers. Probiotics especially *lactobacillus*, *bifidobacterium*, *saccharomyces boulardii* support intestinal barrier function. Parprobiotics (non-viable but biologically active microbial cell) and postbiotics are new and safer alternatives as they avoid risks of live bacterial therapy while maintaining immune and metabolic functions. Synbiotics combine probiotics and prebiotics for synergistic effects. Fecal microbiota transplantation - transfer of healthy donor microbiota it is already approved for *clostridium difficile* infection. [5]

Recent scientific reviews emphasized: there is no one-size-fits-all solution for gut microbiota correction. All those factors genetic predisposition, lifestyle, diets, immunity, medical and drug history, physiological and mental stress determine how the person's microbiome will react to treatment. For example, one patient can benefit

from *bifidobacterium* supplementation while other may not the other may get benefits from fiber or polyphenol all depends on the diversity of microbiome in each of their gut. The most promising way for future is personalized microbiome medicine, which is based on combining microbiota sequencing, metabolic analysis and individual diet or prebiotic recommendations. This can help prevent and manage chronic diseases like diabetes, obesity, coronary artery disease, inflammatory bowel disorders and even neurological conditions linked with gut imbalance. [6]

The improvement and maintenance of gut microbiota depend not on one or any specific factors it requires a combination of non-pharmacological and pharmacological factors. Lifestyle improvement is required which is very important maintaining healthy diet, regular exercising, good sleep schedule, avoiding alcohol and smoking and avoiding stress. Pharmacological agents like prebiotics, probiotics, paraprobiotics, postbiotics and symbiotics they are all very helpful with promising results but must be selected carefully. As each person's gut microbiome is unique, personalized strategies are essential and important for long term success. Understanding personal habits, medical history, and microbial characteristics allows more effective, safer and target oriented correction. Gut microbiota modulation is not just a trend but an evolving field which connects nutrition, genetics, pharmacology, and preventive medicine to achieve: a balanced microbiome for a healthier life. In India there is a saying that wellbeing of all the organ systems means that we maintain our gut which is same as maintaining microbiota in order maintain our body and healthy life. [7]

REFERENCES:

1. Cheng M., Ning K.. Stereotypes About Enterotype: the Old and New Ideas . Genomics Proteomics Bioinformatics. 2019 Apr 23;17(1):4–12.
2. C Ferraris, M Elli, A Tagliabue Gut Microbiota for Health: How Can Diet Maintain A Healthy Gut Microbiota? Nutrients. 2020 Nov 23;12(11):3596.

3. Davinelli S, Scapagnini G. Interactions between dietary polyphenols and aging gut microbiota: A review. *Biofactors*. 2022 Mar;48(2):274-284.
4. Ramirez J, Guarner F, Bustos Fernandez L, Maruy A, Sdepanian VL, Cohen H. Antibiotics as Major Disruptors of Gut Microbiota. *Front Cell Infect Microbiol*. 2020 Nov 24;10:572912.
5. Li H, Zhou D, Gan R, Huang S, Zhao C, Shang A, Xu X, Li H. Effects and Mechanisms of Probiotics, Prebiotics, Synbiotics, and Postbiotics on Metabolic Diseases Targeting Gut Microbiota: A Narrative Review. *Nutrients*. 2021 Sep 15;13(9):3211.
6. Maguire M, Maguire G. Gut dysbiosis, leaky gut, and intestinal epithelial proliferation in neurological disorders: towards the development of a new therapeutic using amino acids, prebiotics, probiotics, and postbiotics. *Rev Neurosci*. 2019 Jan 28;30(2):179-201
7. I. Melnychuk I, Sharayeva M., Amrita Gargi ,Lyzogub V. The main factors that improve gut microbiota composition. *Modern medical / Reviews of literature* 2024 Vol. 16 No. 2: p. 132-143

PEDAGOGY AND EDUCATION

УДК 373.2.046.1

Березовська Людмила Іванівна

доктор педагогічних наук, професор

Факультет дошкільної педагогіки та психології

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського

Красовська Катерина Андріївна

здобувачка освітнього ступеня магістра,

Факультет дошкільної педагогіки та психології

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ В МОВЛЕННЄВО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в умовах мовленнєво-ігрової діяльності. Розглядаються ключові компоненти розвитку мовлення, зокрема комунікативно-мовленнєва активність, лексико-граматична компетентність та мовленнєва творчість. Наведено приклади ігор, що стимулюють мовленнєву активність, формують словниковий запас і граматичні конструкції, а також сприяють розвитку творчого мислення та соціальної взаємодії. Висвітлюється значення ігрової діяльності для формування мовленнєвої самостійності та комунікативної компетентності дошкільників.

Ключові слова: мовлення, мовленнєво-ігрова діяльність, дошкільники, комунікативна компетентність, лексико-граматична компетентність, мовленнєва творчість, розвиток мовлення.

Розвиток мовлення дітей п'ятого року життя є важливим аспектом дошкільної освіти, оскільки цей період характеризується активним формуванням комунікативних навичок, удосконаленням лексико-граматичної компетентності та розвитку мовленнєвої творчості. Мовленнєво-ігрова діяльність виступає ефективним засобом формування цих умінь, оскільки через гру дитина не лише засвоює нові слова і граматичні конструкції, а й отримує можливість відпрацьовувати правила взаємодії, будувати логічні висловлювання та імпровізувати у різних ситуаціях [1].

Важливим компонентом розвитку мовлення є формування комунікативно-мовленнєвої активності. Діти п'ятого року життя проявляють ініціативу у мовленнєвій взаємодії, активно звертаються до однолітків та дорослих, використовують мовлення для регуляції ігрових ситуацій, організовуючи дії партнерів та пояснюючи ролі у грі [2]. Під час завдання «Привітайся й познайомся» дитина підходила до іншої дитини і самостійно виголошувала привітання: «Привіт, мене звати Софія, а тебе як?», демонструючи спонтанність мовленнєвої ініціативи. У грі «Запроси до гри» дитина могла звернутися до однолітка: «Хочеш пограти зі мною у лікарню? Ти будеш пацієнтом, а я лікарем», що свідчить про здатність самостійно організовувати ігрову ситуацію та пояснювати ролі учасників [3].

Лексико-граматична компетентність розвивається через активне використання слів у різних контекстах, узагальнення понять та формування складних речень. Під час гри «Впізнай предмет» дитина описувала половинки зображень, правильно вживала назви предметів та узгоджувала слова за родом і числом: «Це великий червоний автомобіль, а ось його колеса круглі» [4]. Гра «Розрізні картинки» стимулювала логічне пояснення взаємозв'язку частин: «Це частина торта, він має бути білий із рожевою кремовою глазур'ю». Такі вправи дозволяють дитині не лише відтворювати відомі слова та поняття, а й

засвоювати нові, використовуючи їх у контексті гри, що сприяє розвитку мовленнєвої точності та розширення словникового запасу [1].

Мовленнєва творчість проявляється у здатності дітей до фантазії, імпрровізації та створення нових сюжетів у грі. Під час гри «Сховані фігури» діти вигадували історії про дії предметів: «Ведмедик заблукав у лісі, а тепер шукає своїх друзів», використовуючи інтонаційні засоби для передачі емоцій персонажів [2]. У грі «Я – маленький кухар: Варимо Борщ!» дитина формувала логічну послідовність дій, описувала процес приготування страви та називала інгредієнти: «Спочатку кидаємо картоплю, потім моркву, а наприкінці додаємо спеції» [4].

Таким чином, мовленнєво-ігрова діяльність є ефективним інструментом розвитку мовлення дітей п'ятого року життя. Вона дозволяє всебічно оцінювати розвиток комунікативних умінь, лексико-граматичної компетентності та мовленнєвої творчості, створює умови для активного спілкування, стимулює логічне мислення та креативність, а також надає педагогам об'єктивну основу для планування корекційної та розвивальної роботи [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Березовська Л. *Дошкільна лінгводидактика: навчальний посібник*. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
2. Богуш А. *Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку: підручник для учнів педагогічних коледжів спеціальності 012 Дошкільна освіта*. Київ : Слово, 2022. 344 с.
3. Білан О. І. *Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»*. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
4. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років, 2019. 488 с.
5. LearningApps. *Я – маленький кухар: Варимо Борщ!*. URL: <https://learningapps.org/watch?v=psg98tqd325>

Лобанова Наталія Олександрівна

вихователь-методист

Арутюнян Офелія Борисівна

вихователь

комунальний заклад

«Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 24

Харківської міської ради»

м. Харків, Україна

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА З РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація: У статті розглянуто важливість інноваційної діяльності педагога щодо формування логічного мислення у дошкільників. Наголошується, що розвиток логіки має починатися саме в дошкільному віці, оскільки набуті в цей період навички є фундаментом для успішного навчання у школі та здатності «діяти в думці». Метою роботи визначено оволодіння дітьми на елементарному рівні основними прийомами логічного мислення.

Ключові слова: логічне мислення, дошкільники, інноваційна діяльність педагога, ігрові технології, дидактичні ігри, логічні операції, аналіз, синтез, класифікація, порівняння, метод попередньої помилки, розвиток мовлення.

Логічне мислення формується на основі образного і є вищою стадією розвитку дитячого мислення. Досягнення цієї стадії – довгий і складний процес, оскільки повноцінний розвиток логічного мислення вимагає не тільки високої активності розумової діяльності, але і узагальнених знань про загальні і істотні ознаки предметів і явищ дійсності, які закріплені в словах. Не слід чекати, коли дитині виповниться 14 років, і вона досягне стадії формально-логічних

операцій, коли його мислення придбає риси, характерні для розумової діяльності дорослих. Починати розвиток логічного мислення слід в дошкільному дитинстві.

Але навіщо логіка маленькій дитині, дошкільнику? Річ у тому, що на кожному віковому етапі створюється як би визначений «поверх», на якому формуються психічні функції, важливі для переходу до наступного етапу. Таким чином, навички, уміння, придбані в дошкільний період, служитимуть фундаментом для отримання знань і розвитку здібностей в більш старшому віці - в школі. І найважливішою серед цих навичок є навичка логічного мислення, здатність «діяти в думці». Дитині, що не оволоділа прийомами логічного мислення, важче даватиметься навчання – на рішення задач, виконання вправ буде потрібно більше часу і сил. В результаті може постраждати здоров'я дитини, слабшатиме, а то і зовсім зникне інтерес до навчання.

Оволодівши логічними операціями, дитина стане більш уважною, навчиться мислити ясно і чітко, зуміє в потрібний момент концентруватися на суті проблеми, переконати інших в своїй правоті. Вчитися стане легше, а значить, і процес навчання, і саме шкільне життя приносить радість і задоволення.

Робота над розвитком мислення дитини, починаючи з раннього дитинства, буде ефективною тоді, коли вихователь включить її в будь-який вид діяльності, в заняття і працю, в ігри і спостереження природи, в обговорення вчинку і в малюванні з натури або за уявленням. Мова, дуже рано включаючись в цей процес, грає в ньому все велику роль, змінюючи всю розумову діяльність. Вона виявляється в будь-якій роботі дитини, в тому, як вона міркує, як працює, як виконує доручення дорослого.

Під ціллю роботи ми бачимо, перш за все, оволодіння дітьми на елементарному рівні деякими прийомами логічного мислення.

Задачі, які я ставлю перед собою:

1. Навчання дітей операціям:

- аналізу – синтезу;
- порівняння;
- використанню частки заперечення „не”;
- класифікації;
- впорядкованості дій;
- орієнтуванню в просторі.

2. Розвиток у дітей:

- мови (уміння міркувати, доводити);
- довільності уваги;
- пізнавальних інтересів;
- творчої уяви.

3. Виховання:

- комунікативних навичок;
- прагнення до подолання труднощів;
- упевненості в собі;
- бажання вчасно прийти на допомогу одноліткам.

Засобом досягнення поставленої мети і задач я вибрала ігри на розвиток логічного мислення, творчої і просторової уяви.

Розділила їх таким чином:

1. Предметні: - *дидактичні* (настільно-друкарські) - на знаходження розміру, кольору, форми, на класифікацію предметів і ін.

Роль гри — навчити дитину виконувати поставлену перед ним задачу, діяти за правилами, прагнути результату, грати самостійно або з однолітками.

Діти повинні уміти пояснювати правила гри, відразу помічати допущені помилки і виправляти їх.

Функції дидактичних ігор для дітей молодшого і середнього віку різноманітні. Це - ігри на порівняння предметів за різними ознаками (розміром, формою, кольором, призначенню і т.п.). Угрупування предметів на основі загальних ознак (це - посуд, це - взуття і ін.). Складання цілого

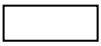
зображення з частин, рядів з однакових предметів по убуванню і зростанню тієї або іншої ознаки (за розміром, по ширині, висоті і ін.)

- *ігри на розвиток просторової уяви*: будівельний матеріал;

Ігри з будівельним матеріалом. Ці ігри розвивають просторову уяву, навчають дітей аналізувати зразок споруди, трохи пізніше - діяти по найпростішій схемі (кресленню). В творчий процес включаються логічні операції - порівняння, синтез (відтворення об'єкту). Зразкові схеми.

- *рахункові палички*;

Ігри з рахунковими паличками розвивають не тільки тонкі рухи рук і просторові уявлення, але і творчу уяву. Під час цих ігор можна розвивати представлення дитини про форму, кількість, колір. Пропонуються наступні завдання (для дітей 4-5 літ):

- викласти , , ;
- порахувати кількість паличок в кожній фігурі;
- назвати геометричні фігури, з яких складена фігура;
- порахувати геометричні фігури, з яких складена загальна фігура (скільки трикутників? квадратів?);
- порахувати кути, що входять у фігуру;
- скласти фігуру за зразком;
- самому придумати і скласти фігуру.

Ігри з паличками можна супроводжувати читанням загадок, віршів, лічилок, відповідних до тематики.

- *конструктори*.

2. Словесні: - *загадки*;

- *ігри на розвиток уяви* (у тому числі - за ТРІЗ технологією).

В «Літературної енциклопедії» загадка характеризується як «хитромудрий поетичний опис якогось предмету або явища, яке випробує кмітливість відгадуючого».

Дітям четвертого року життя пропонується широка тематика загадок: про домашніх і диких тварин, предмети домашнього побуту, одяг, їжу, явища

природи, про засоби пересування. Характеристика предмету загадки може бути даний повно, детально, загадка може виступати як розповідь про предмет:

На спині голки
Довгі і колючі,
А згорнеться він в клубок -
Немає ні голови, ні ніг. (Іжак)

Ознаки предметів в загадках повинні бути визначені конкретно і чітко, висловлені в їх прямих значеннях. Вони повинні відображати своєрідність зовнішнього вигляду і відмінні властивості предмету загадки. Наприклад, в загадці: «Брови дугою, ніс коцюбою, на голові ковпак, а сам весельчак» охарактеризований зовнішній вигляд героя, названа така частина костюма, як ковпак, а також головна риса його вдачі - весельчак. Дітям залишається об'єднати всі ознаки в одне ціле, і логічна задача вирішена - це Петрушка. Для дітей середньої групи рекомендуються загадки з простими порівняннями і прозорими метаморфозами, наприклад: «З неба падають зимою і кружляють над землею легкі пушинки білі...» (сніжинки). Порівняння «сніжинки — пушинки» точне, ясне, знайоме і зрозуміле дітям за їх спостереженнями в природі. Полегшує задачу і відгадка, що римується. В загадках: «Скатертина біла всю землю одягнула», «Пухнаста вата пливе кудись», «Чим вата нижче, тим дощик ближче», сніг - це «скатертина біла», хмара - це «вата». Подібні образні засоби зрозумілі дітям, завдяки великій зовнішній схожості предмету зіставлення з предметом загадки і конкретній ясній мові, що і робить загадки доступними.

Умови відгадування. Навчання дітей умінню відгадувати загадки починають не з їх загадування, а з виховання уміння спостерігати життя, сприймати предмети і явища з різних сторін, бачити світ в різноманітних зв'язках і залежності. Розвиток загальної сенсорної культури, розвиток уваги, пам'яті, спостережливості дитини є основою для розумової роботи, яку він здійснює при відгадуванні загадок. Головні умови, що забезпечують правильне розуміння загадок і правильне їх відгадування:

1. Попереднє ознайомлення дітей з тими предметами і явищами, про які піде мова в загадці (через спостереження);
2. Додаткові знання, що спеціально підводять дітей до відгадування;
3. Знання мови, уміння розуміти переносне значення слів;
4. Читання художньої літератури.

Знайти прийоми відгадування і скористатися ними - означає зрозуміти логічний механізм загадки і оволодіти ним.

Щоб відгадати загадку, потрібно провести наступні операції в такій послідовності:

- виділити вказані в загадці ознаки невідомого об'єкту, тобто провести аналіз;
- зіставити і об'єднати ці ознаки, щоб виявити можливі зв'язки між ними, тобто провести синтез;
- на основі співвіднесених ознак і виявлених зв'язків зробити висновок (умовивід), тобто відгадати загадку.

Тематичний підбір загадок дає можливість формувати у дітей початкові логічні поняття. Для цього, після відгадування загадок, доцільно пропонувати дітям завдання на узагальнення, наприклад: «А як одним словом назвати лісових мешканців: зайця, їжака, лисицю? (звіри)» і т.д.

3. Пальчикові ігри.

Ці ігри активізують діяльність мозку, розвивають дрібну моторику рук, сприяють розвитку мовлення і творчої діяльності. Пальчикові ігри - це інсценування яких-небудь римованих історій, казок за допомогою пальців. Багато ігор вимагають участі обох рук, що дає можливість дітям орієнтуватися в поняттях «вправо», «вгору», «вниз» і т.д. Якщо дитина засвоїть яку-небудь одну «пальчикову гру», він обов'язково буде прагнути придумати нове інсценування для інших віршів і пісеньок. Приклад: „Хлопчик-пальчик:

- Хлопчик - пальчик, де ти був?
- З цим братиком в ліс ходив,
- З цим братиком щі варив,

- З цим братиком кашу їв,
- З цим братиком пісні співав.

Для успішного засвоєння дітьми логічних операцій необхідна робота в системі, як на заняттях, так і зовні них.

Ураховуючи повчальну функцію занять, я віддала перевагу тематичному плануванню. Кожний тиждень несе інформаційний матеріал по кожній темі (одяг, іграшки, транспорт і ін.). Так дітьми легше засвоюється операція класифікації.

Робота на заняттях в перший тиждень планується таким чином:

1. Пізнавальний розвиток - вноситься:

- або 1 об'єкт для докладного вивчення (розповідь, пояснення вихователя, розгляд об'єкту, його зовнішніх ознак, функцій - докладний аналіз);
- або 2 об'єкти відразу, які мають загальні і відмітні ознаки (наприклад і) - тут буде проведена активна робота по навчанню дітей операції порівняння. (Використовуються вірші з описом властивостей предмету.)

2. На розвитку мовлення йде процес синтезу - складання короткої розповіді про об'єкт на підставі отриманих знань. Ефективно використовуються опорні схеми для полегшення розповіді.

3. На занятті з ізодіяльності знання закріплюються на основі синтезу - спочатку уявного, після - практичного з'єднання частин в одне ціле.

Те ж відбувається на занятті по конструюванню. Тут можна використовувати попередній аналіз споруди. Операція «впорядкованість дій» береться перед самостійним виконанням завдання. (Вихователь: «Що ми робитимемо спочатку? Що потім?...») Можна скласти разом з дітьми схему-опору послідовності їх дій.

На другому тижні для закріплення матеріалу беруться:

- Загадки;
- Використовування ігор: «Що зайве?», «Вгадай по опису»;
- Словесні ігри, у тому числі на розвиток уяви (по методиці ТРІЗ).

В спільну діяльність вноситься відповідний дидактичний і розвиваючий матеріал. Заняття проводяться всією групою або по підгрупах. Дуже ефективна робота в парах.

Заняття діляться на:

- пізнавальні;
- заняття - спостереження;
- дослідницькі;
- закріплюючі.

Використовується наочний матеріал - картини, картки із зображенням предметів, самі предмети.

В ході занять використовуються наступні ігрові прийоми:

1. Ігрова мотивація, спонукання до дії (у тому числі розумової діяльності);
2. Пальчикова гімнастика (стимулююча активність мозку, крім того – є прекрасним мовним матеріалом). Кожного тижня розучується нова гра.
3. Елементи драматизації - для підвищення інтересу дітей до матеріалу, що подається педагогом, створення емоційного фону заняття.

Приклад: в групі є набір іграшок - Незнайко і Знайко. Коли Незнайко «влаштовує» зі своїми друзями гру в хованки, то діти охоче допомагають йому:

Незнайко: Хлопці, де ж сховався Знайко?

Діти: Він в шафі! (Незнайко забирається на шафу)

Діти: Та не на шафі, а в шафі! (Незнайко виправляється)

Підсумок: Незнайко - є задоволений. Діти - теж. Вихователь же виконав поставлену задачу - провів роботу по орієнтації в просторі і активізував дитячий словник (займенник на, за, під...)

Включення дітей в драматизацію дуже ефективно. Вони навіть не помічають, що з ними «проводиться заняття».

Якщо дитина невірно формулює свої думки (судження), то той же герой (Незнайко) може попросити його пояснити все знову. Дитина не ображається, а з радістю виправляє свою помилку (тут можлива допомога вихователя).

4. Метод попередньої помилки - так само ефективний, особливо при закріпленні матеріалу.

Приклад: Незнайці дається завдання – побудувати квадрат. Він будує фігуру з 3-х паличок. Діти відразу ж помічають помилку (на попередньому занятті вони порівнювали квадрат з трикутником).

Незнайка наполягає на тому, що у нього вийшов квадрат. Діти доводять зворотне: «Тут у фігури 3 кути і 3 сторони. Значить це трикутник. У квадрата повинне бути не 3 сторони, а 4; не 3 кути, а 4.» На питання Незнайки: «Що ж тепер робити?», діти хором відповідають: «Візьми ще одну паличку!». (Одному — двом дітям пропонується допомогти Незнайці). Вихователь (узагальнює): «Ось бачите, тепер дійсно вийшов квадрат: у нього 4 рівні сторони і 4 прямих кути».

PHILOLOGY AND JOURNALISM

UDC 316.77:008:663.95

Petrovska Valeriia Andriivna

Student of the
State University of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine

COMMUNICATION OF TEA CULTURE IN MODERN MEDIA

Abstract: The paper examines the specifics of tea culture communication in modern media. The role of social networks and influencers in shaping the audience's perception of tea, its origin, preparation methods, and cultural value is analyzed. It is shown that digital platforms create new formats for popularizing the beverage, where visual and narrative strategies influence consumer perception and behavior.

Keywords: tea, media communication, influencers, social networks, culture.

Tea has its origins in China, and from there, it spread throughout the world to various countries where it is currently cultivated [7]. Each country has its own traditions associated with tea, both adopted and indigenous. Studies show that tea culture was formed over centuries and has diverse tea-drinking traditions around the world, covering six main types of the beverage: white, green, yellow, oolong, red, and black (which includes pu-erh) [2]. It is an integral part of world heritage, yet its perception by the modern audience is shaped through media communication. Unlike traditional forms of transmitting information about cultural practices, rituals, and intergenerational narratives, digital platforms now play a key role, where content is created not only by professional media but also by ordinary users and influencers.

This activity transforms the influencers themselves into effective communication channels [5].

Mass media fulfills the function of informing and educating, popularizing knowledge about tea varieties, its benefits, production markets, and gastronomic trends. Journalistic materials often use genres of review, reportage, and interviews with experts, company owners, or businessmen, which creates a sense of trust and authority in the reader's opinion. Thus, the media forms the rational component of the perception of tea—as a product with cultural and historical value.

Social networks, particularly Instagram, TikTok, and YouTube, have a significant impact on the popularization of tea culture. The visuality, trendiness, and virality of content allow for the rapid dissemination of tea aesthetics—from matcha lattes to traditional Japanese rituals. The emphasis on visual appeal (food must be "Instagrammable") and dynamic online trends significantly influence beverage choices, especially among the younger generation [4]. The phenomenon of the growing popularity of matcha tea, in particular, has led to discussions about its scarcity and changes in pricing on the markets, which indicates the deep integration of tea trends into the public media discourse [3]. Social media algorithms amplify attention to emotional and atmospheric content, making tea part of a lifestyle image. This contributes to a shift in focus: tea is presented not just as a beverage, but as an element of self-expression, relaxation, and self-care.

Influencers play a distinct role in shaping perceptions of tea. Their recommendations are personalized, which increases audience trust. A high level of trust in the blogger's personality is a key advantage of influencer marketing over traditional advertising [6]. They demonstrate brewing processes, review varieties, conduct tastings, compare brands, and create educational content that often has a greater impact than traditional advertising formats. Influencers from niche segments—tea masters, tasters, baristas form a professional community and reinforce expert discourse.

In parallel, tea brands actively employ media strategies based on storytelling. Stories of origin, focus on farm households, "flavor guides," and aesthetic visual

solutions create an emotional connection with the consumer. Storytelling is a strategic step for disseminating the brand's mission and values and helps to generate customer feedback [1]. Social networks become a key platform for shaping brand values: naturalness, authenticity, and gastronomic experience.

As a result, media communication forms a multi-level perception of tea: as a cultural phenomenon, a trendy lifestyle product, and a marker of aesthetics. The combination of journalistic discourse, influencer impact, and brand communications creates a new model for the popularization of tea culture, in which the consumer becomes not only a recipient but also an active participant in the formation of media narratives.

Thus, modern media significantly transform the ways in which tea culture is represented, expanding the possibilities for its popularization and shaping new value orientations in the perception of the beverage.

REFERENCES:

1. Бренд-сторітелінг: як створювати історії, котрі знайдуть відгук у клієнтів. Depositphotos. URL: <https://blog.depositphotos.com/ua/brend-storiteling.html>
2. Види китайського чаю. Chazhidaо. URL: <https://chazhidaо.org/uk/kolo-pershe/vydy-kytayskoho-chayu>
3. Дефіцит матча. Чим загрожує популярність японського чаю та що буде далі: експерт. NV Бізнес. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/sviy-biznes/deficit-matcha-chim-zagrozhuye-populyarnist-yaponskogo-chayu-ta-shcho-bude-dali-ekspert-50515634.html>
4. Як соцмережі та ритм життя Gen Z змінюють харчові звички. Vector. URL: <https://vctr.media/ua/yak-soczmerezhi-ta-ritm-zhittya-gen-z-zminyuyut-harchovi-zvichki-265428/>
5. Хто такі інфлюенсери і як вони впливають на наше життя. TCH. URL: <https://tsn.ua/lady/moda/shkola-stilya/hto-taki-inflyuensery-i-yak-voni-vplivayut-na-nashe-zhittya-1198407.html>

6. Тенденції та ефективність інфлюенс-маркетингу: як співпрацювати з блогерами. Promodo. URL: <https://www.promodo.ua/blog/inflyuens-marketing-yak-pidibrati-bloggeriv-dlya-efektivnih-kolaboracij>
7. Чай. Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B0%D0%B9>

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

УДК 159.944.4

Павлєєв Віталій Олегович

аспірант інституту психології

імені Г. С. Костюка НАПН України

<https://orcid.org/0000-0003-1378-5815>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ДИНАМІКА ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПІД ЧАС ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Представлено результати емпіричного дослідження синдрому емоційного вигорання у волонтерів на основі опитувальника Масlach (MBI). У дослідженні розглядається трикомпонентна модель вигорання волонтерів: емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція особистих досягнень [1, с. 103–111]. Встановлено, що вигорання волонтерів має складну структуру та проявляється поступовим градієнтом від групи без вигорання до групи з повним вигоранням. За допомогою інтегральних індексів вигорання та міжгрупових порівнянь підтверджено валідність розподілу вибірки на три групи: волонтери з сформованим синдромом (ЕГ-1), на стадії його формування (ЕГ-2) та без ознак вигорання (ЕГ-3). Виявлено статистично значущі відмінності рівнів вигорання: показники ЕГ-1 суттєво перевищують значення ЕГ-2, а останні — контрольної групи ($p < 0,01$). Дослідження підтверджує, що синдром вигорання у волонтерів є реальним психологічним феноменом, який вимагає своєчасної профілактики та психологічної підтримки.

Ключові слова: емоційне вигорання; волонтери; емоційне виснаження; деперсоналізація; профілактика вигорання.

Актуальність проблеми: Емоційне вигорання розглядається як комплексний психологічний синдром, що виникає у відповідь на хронічний стрес під час діяльності з інтенсивним міжособистісним спілкуванням [1, с. 103]. Цей феномен знаходиться на перетині психології праці, психіатрії та соціальної психології, маючи значні наслідки для якості функціонування як окремої особистості, так і для організацій [4, с. 1657–1665].

Синдром вигорання проявляється в триаді симптомів: наростаючому виснаженні (фізичному та емоційному), розвитку цинізму та відстороненості від роботи (деперсоналізація), а також у відчутті зниження власної ефективності та професійних досягнень [1, с. 103–111]. Кожен з цих компонентів має самостійне значення та взаємодіє з іншими, утворюючи складну клініко-психологічну картину.

Волонтерська діяльність, особливо в гуманітарних та медичних сферах, належить до найбільш високостресових «допомагаючих» професій [3, с. 139–155]. Волонтери, які працюють з вразливими групами населення, потерпілими від катастроф, або хворими людьми, перебувають у групі критичного ризику щодо вигорання нарівні з професіоналами охорони здоров'я, рятувальниками та спеціалістами соціальної роботи [3, с. 139–155]. Емпіричні дані демонструють тривожну статистику: так, у дослідженні італійського Червоного Хреста встановлено, що 35,9% волонтерів переживали високий рівень деперсоналізації, 8,0% — різко виражене емоційне виснаження, а у 23,5% спостерігалось різке зниження почуття особистих досягнень [2, с. 117–127].

Вигорання волонтерів представляє серйозну проблему не лише з індивідуальної психологічної точки зору, але й з позиції організаційної ефективності. Це явище спричиняє значне зростання плинності кадрів — схильність волонтерів залишати свою діяльність внаслідок виснаження, розчарування та втрати мотивації [3, с. 139–155]. Крім того, волонтери, що

переживають вигорання, демонструють знижену якість надання послуг та негативний емоційний вплив на підопічних. Отже, проблема профілактики та подолання синдрому вигорання у волонтерському середовищі є надзвичайно актуальною та потребує ґрунтовних емпіричних досліджень.

Методи і організація дослідження: Дослідження проведене за допомогою Maslach Burnout Inventory (MBI) — стандартизованого 22-пунктового психодіагностичного інструменту для кількісної оцінки синдрому вигорання за трьома основними компонентами: емоційним виснаженням (Emotional Exhaustion, EE), деперсоналізацією (Depersonalization, DP) та редукцією особистих досягнень (Reduced Personal Accomplishment, RPA) [1, с. 103–111]. Опитувальник Маслач розроблено у 1981 році і довелося незамінним інструментом як у клінічній практиці, так і в науковому дослідженні феномену вигорання. Виявлено, що MBI має високу внутрішню узгодженість ($\alpha = 0,76–0,83$ для субшкали EE) та демонструє задовільне тест-ретест надійність.

До дослідження залучено репрезентативну вибірку українських волонтерів ($N = 713$), активно залучених до інтенсивної гуманітарної діяльності, зокрема медичної допомоги, надання соціальної підтримки та благодійних заходів. Первинна база збору даних — міжнародні медичні та благодійні організації, що функціонують на території України. Учасники дослідження були віком від 18 до 65 років, з переважанням осіб 25–45 років. Розподіл за статтю наближався до паритету (48% чоловіків, 52% жінок). Середній стаж волонтерської роботи складав 3,2 років.

Відповідно до вираженості синдрому вигорання (за результатами первинного тестування MBI) всі учасники були розподілені на три дослідницькі групи:

- **ЕГ-1** — волонтери з сформованим синдромом емоційного вигорання ($n = 234$);
- **ЕГ-2** — волонтери на стадії формування вигорання (група ризику, $n = 315$);
- **ЕГ-3** — контрольна група без ознак вигорання ($n = 164$).

Критерії розподілу ґрунтувались на комплексному інтегральному індексі *Burnout Total*, що агрегує результати всіх трьох субшкал. При цьому субшкала особистих досягнень була інвертована таким чином, щоб вищі значення індексу відповідали більшому рівню вигорання.

Статистична обробка даних включала: (1) описову статистику (середні значення, стандартне відхилення, медіану); (2) однофакторний дисперсійний аналіз (ANOVA) для оцінки міжгрупових відмінностей показників MBI; (3) пост-hoc порівняння за тестом Tukey HSD з метою виявлення специфічних парних відмінностей між групами; (4) кореляційний аналіз Пірсона для визначення взаємозв'язків між компонентами вигорання.

Результати дослідження: Аналіз показників MBI продемонстрував чіткий та послідовний градієнт вигорання між трьома виділеними групами. Група ЕГ-1 (вигорілі волонтери) показала найвищі середні бали за всіма компонентами синдрому вигорання, ЕГ-2 — проміжні значення, а ЕГ-3 (контроль) — найнижчі показники, що відповідають психологічній нормі.

Кількісно: інтегральний індекс *Burnout Total* у волонтерів групи ЕГ-1 в середньому перевищував показник групи ризику (ЕГ-2) більш ніж у 2 рази та майже у 3 рази — показник контрольної групи. Аналогічну закономірність виявлено для окремих субшкал. Так, середній рівень емоційного виснаження та деперсоналізації в ЕГ-1 був приблизно вдвічі вищим, ніж у ЕГ-2, тоді як найменші значення цих показників спостерігались у контрольній групі. Водночас середній бал редукції особистих досягнень (індикатор почуття професійної неуспішності) виявився найгіршим у ЕГ-1, помірно підвищеним у ЕГ-2 та мінімальним у групі ЕГ-3.

Однофакторний дисперсійний аналіз (ANOVA) підтвердив статистичну значущість міжгрупових відмінностей як за інтегральним індексом *Burnout Total*, так і за всіма трьома компонентами MBI з рівнем значущості $p < 0,001$. Пост-hoc порівняння методом Tukey HSD виявили, що різниця є достовірною між кожною послідовною парою груп: показники ЕГ-1 значимо перевищують

показники ЕГ-2 ($p < 0,01$) за всіма компонентами; показники ЕГ-2, у свою чергу, статистично значимо вищі за показники контролю ($p < 0,05$).

Кореляційний аналіз продемонстрував сильний позитивний зв'язок між емоційним виснаженням та деперсоналізацією ($r = 0,72$, $p < 0,001$), що підтверджує їх послідовну динаміку у розвитку синдрому [1, с. 103–111]. Натомість зв'язок між деперсоналізацією та редукцією досягнень виявився також позитивним, але менш інтенсивним ($r = 0,48$, $p < 0,01$).

Таким чином, отримані дані кількісно підтверджують поступове й послідовне зростання вираженості синдрому вигорання від його відсутності (ЕГ-3) через перехідну стадію (ЕГ-2) до повного розвитку клініко-психологічної картини (ЕГ-1). Ці результати виправдовують валідність критеріальної основи розподілу вибірки та підтверджують модель трифакторної структури вигорання, запропоновану Масlach та Джексон [1, с. 103–111].

Клініко-психологічна інтерпретація: Отримані результати дозволяють виділити якісно специфічні психологічні профілі для кожної з трьох груп дослідження.

Група ЕГ-1 (волонтери з повним синдромом вигорання). У цій групі спостерігається найбільш виражене емоційне виснаження — комплекс характеризується хронічною втомою, інтенсивним відчуттям спустошеності, фізичним та психічним перевантаженням від волонтерської роботи. Волонтери цієї групи часто повідомляють про усім відомі симптоми: сонливість, розсіяність, забивчивість, зниження концентрації уваги та скарги на головні болі. Їхня емоційна регуляція знаходиться в критичному стані.

Паралельно з цим спостерігається різке підвищення рівня деперсоналізації — емоційної відстороненості, черствості та цинічного ставлення до підопічних, колег та самої волонтерської діяльності. Волонтери ЕГ-1 часто демонструють захисний механізм «холоднокровності» та розглядають людей, яким вони допомагають, як абстрактні об'єкти, а не як унікальні особистості з потребами та почуттями. Це веде до якісного погіршення взаємодії та знижує ефективність надання допомоги [1, с. 103–111].

Крім того, зафіксована суттєва редукція особистих досягнень: волонтери цієї групи переживають яскравий крах своєї професійної самооцінки, втрачають відчуття компетентності та відповідальності, відчують глибоку мотиваційну кризу. Вони часто мають думку, що їхні зусилля марні та не приносять бажаних результатів. Такий комплексний психологічний стан відповідає фінальній та найтяжчій стадії вигорання, коли внутрішні психічні ресурси практично вичерпані, а мотивація продовжувати волонтерську діяльність наближається до нуля.

Група ЕГ-2 (волонтери на стадії формування вигорання). Волонтери цієї групи демонструють помірні та неоднорідні зміни за компонентами вигорання. У них вже помітні окремі сигнали та критичні ознаки синдрому вигорання, проте загальний психологічний стан ще не досяг критичної межі. Вони відзначають певне накопичення втоми та періодичні емоційні зриви, які характеризуються помірним підвищенням показника емоційного виснаження.

Водночас у цій групі спостерігається початок захисного психологічного механізму «відключення» емоцій — йдеться про інципієнтні прояви деперсоналізації, коли волонтер починає непомітно для себе дистанціюватися від підопічних. Однак у більшості учасників групи ЕГ-2 почуття особистих досягнень залишається збереженим (показник RPA знижується незначно), що є критичною відмінністю від групи ЕГ-1. Це свідчить про те, що волонтери групи ризику ще здатні підтримувати достатній рівень професійної задоволеності та впевненості у своїй компетентності, хоча уже перебувають у стані підвищеного напруження та психологічної нестійкості.

Група ЕГ-3 (контрольна група без ознак вигорання). Волонтери контрольної групи демонструють найсприятливіший та норматив психологічний профіль. Вони відзначаються мінімальним рівнем емоційного виснаження, відсутністю ознак деперсоналізації та збереженим та стійким відчуттям особистої ефективності та професійних досягнень. Їхні високі показники особистісної залученості в роботу, позитивна життєва позиція та стійкі адаптаційні механізми вказують на успішне подолання звичайних

робочих стресів волонтерської діяльності та, головне, на відсутність синдрому вигорання.

Висновки: Проведене дослідження демонструє, що синдром емоційного вигорання у волонтерів є реальним, вимірюваним та валідно діагностованим психологічним феноменом, який розвивається послідовно та поступово. Виокремлення трьох груп волонтерів виправдане як із статистичної, так і з клініко-психологічної точки зору: градієнт кількісних показників підтвердив валідність критеріальної основи розподілу вибірки, а якісний аналіз психологічних профілів дозволив інтерпретувати ці групи як послідовні стадії розвитку вигорання — від повної відсутності ознак, через поступове згасання ентузіазму та мотивації, до повного виснаження й професійної кризи.

Таким чином, отримані емпіричні дані поглиблюють наукове розуміння феномену вигорання у сфері волонтерства та категорично наголошують на невідкладній необхідності своєчасної профілактики та психологічної підтримки. Особам, що залучені до інтенсивної волонтерської діяльності, критично необхідна професійна психологічна допомога, навчання навичкам стресостійкості та емоційної саморегуляції, аби запобігти переходу від початкових, легких проявів вигорання до його тяжких і дезадаптивних стадій.

Рекомендується впровадження комплексних програм з профілактики та подолання вигорання у волонтерських організаціях, які мають включати: регулярні психологічні тренінги з емоційної саморегуляції, техніки медитації та рівноваги в житті, програми з відновлення психологічних ресурсів, розвиток емоційної інтелектуальності та компетентності, покращення організаційного клімату та підтримки волонтерів. Очікується, що системне впровадження таких заходів сприятиме збереженню психологічного здоров'я та благополуччя волонтерів, підвищенню якості та ефективності їхньої діяльності та значному зниженню показників плинності кадрів та відтоку волонтерів.

Отримані результати є науковим підґрунтям для подальших комплексних досліджень та розробки науково обґрунтованих, ефективних методів

психологічної підтримки волонтерів, що працюють в умовах інтенсивного стресогенного навантаження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Maslach C., Leiter M. P. Understanding the burnout experience: Recent research and its implications for psychiatry. *World Psychiatry*, 2016, vol. 15, no. 2, pp. 103–111.
2. Chirico F., Taino G., Magnavita N., Giorgi I., Ferrari G., Mongiovì M. C. Prevalence of Burnout Syndrome among Italian volunteers of the Red Cross: a cross-sectional study. *Industrial Health*, 2021, vol. 59, no. 2, pp. 117–127.
3. Allen J. A., Mueller S. L. The revolving door: A closer look at major factors in volunteers' intention to quit. *Journal of Community Psychology*, 2013, vol. 41, no. 2, pp. 139–155.
4. Maslach C., Jackson S. E. The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behaviour*, 1981, vol. 2, no. 2, pp. 99–113.
5. Córdoba L., García-Pinillos J., Jiménez G., Martínez P., Rodríguez S., Ruiz T. Adaptation and validation of the Maslach Burnout Inventory-Human Services Survey (MBI-HSS) in Colombian healthcare professionals. *Revista Colombiana de Psiquiatría*, 2011, vol. 40, no. 3, pp. 1657–1665.
6. Kulik L. Burnout among volunteers in the social services. *Journal of Community Psychology*, 2006, vol. 34, no. 1, pp. 45–61.
7. Bundy M. A., Frazier D. L., Harrar C. N. Burnout in Christian school administrators: The relationships between self-efficacy, emotional exhaustion, depersonalization, and spiritual well-being. *American Behavioral Scientist*, 2024, vol. 68, no. 2, pp. 234–252.
8. Metzger T., Leiter M. P., Oore D. G. Does volunteering decrease burnout? Healthcare workers' experiences at community health fairs. *Healthcare Management Review*, 2024, vol. 49, no. 2, pp. 115–127.

9. Alexaki P. S., Stavropoulos V., Markos A. A Cross-Sectional Behavioral Data Analysis of Emotional Burnout in Special Education Teachers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2025, vol. 22, no. 9, pp. 1089–1105.
10. Scherer L. L., Moen P., Sloan S. Grin and bear it: An examination of volunteers' fit with their volunteer roles and its association with experienced depression. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 2016, vol. 45, no. 4, pp. 744–768.
11. Mind Garden Inc. Maslach Burnout Inventory (MBI): Assessments, Tests. Available at: <https://www.mindgarden.com/117-maslach-burnout-inventory-mbi> (accessed 25 November 2025).
12. Melnychuk A. Y. Empirical study of burnout in socionomy specialists through positive psychotherapy. *Insight: The Journal of Scholarly Teaching*, 2023, vol. 18, no. 1, pp. 122–145.

Самарська Марія Василівна

практичний психолог, вчитель інформатики

Білозерської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №18

Білозерської міської ради Донецької області

Україна

АГРЕСИВНА КОМУНІКАЦІЯ В ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩІ, ЇЇ ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ

Анотація: в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та впровадження онлайн-комунікацій у всі сфери суспільного життя, проблема агресивної взаємодії в інтернет-просторі набуває особливої актуальності. Анонімність, відсутність безпосереднього візуального контакту та можливість миттєвого поширення інформації створюють унікальні передумови для деіндивідуалізації та розгальмовування поведінки, що може спричинити зростання агресивних проявів, кібербулінгу та деструктивних конфліктів. Недостатня розробленість ефективних механізмів регуляції етичних норм та психологічних стратегій протидії агресії в онлайн-середовищі зумовлює нагальну потребу в глибокому науковому дослідженні означеного феномену.

Ключові слова: вербальна агресія, кібербулінг, тролінг, дефіцит емпатії, флеймінг, хейтспіч.

Мета нашого дослідження - комплексно проаналізувати психологічні особливості агресивної комунікації в онлайн-середовищі, систематизувати її основні форми та емпірично виявити домінантні мотиви й причинно-наслідкові зв'язки, що спричиняють агресивну поведінку в інтернет-просторі, з урахуванням специфіки психологічних механізмів, які лежать в основі такого типу взаємодії.

В своєму дослідженні ми виходили із припущення того, що анонімність та опосередкований характер онлайн-взаємодії істотно знижують рівень соціального контролю та емпатії, провокуючи зростання частоти й інтенсивності агресивних поведінкових патернів, а також модифікуючи традиційні форми агресії у специфічні для цифрового простору прояви.

Для досягнення поставленої мети було застосовано інтегрований підхід, що включав як теоретичні, так і емпіричні методи дослідження. Теоретична частина роботи ґрунтувалася на системному аналізі, синтезі, компаративному зіставленні та узагальненні наукових джерел з проблематики агресії, вивчення особливостей комунікації, зокрема, в онлайн середовищі та кібербулінгу.

Емпіричний етап включав: систематичний моніторинг комунікаційних потоків у провідних соціальних мережах (Facebook, Instagram, Telegram) з подальшим контент-аналізом понад 740 коментарів, які демонстрували ознаки агресивної взаємодії в конфліктогенних дискусіях; анкетування респондентів за авторською анкетой «Психологічні особливості агресивної комунікації в онлайн-середовищі», яка була поширена через Google Forms і дозволила зібрати дані щодо суб'єктивного сприйняття агресії, її мотивів та наслідків; тестування за допомогою методики А. Ассінгера з метою отримання даних щодо рівня агресивності респондентів.

Обробка результатів дослідження здійснювалася з використанням методів математичної статистики, зокрема дескриптивного та кореляційного аналізу.

Дослідницька вибірка сформована з 48 користувачів соціальних мереж віком від 15 до 18 років, які є регулярними активними учасниками онлайн-комунікації (не менше 3 разів на тиждень). Респонденти представляли різні регіони України, що забезпечило певну репрезентативність дослідження.

Агресія в онлайн-середовищі виявляється в різноманітних формах, що мають свої специфічні риси:

- 1) Вербальна агресія, яка проявляється у прямих образах, знеціненні, погрозах, використанні нецензурної лексики, провокацій тощо.

2) Кібербулінг, що представляє собою систематичні та цілеспрямовані агресивні дії, які здійснюються за допомогою електронних засобів комунікації (образи, погрози, поширення компрометуючої інформації, шантаж, соціальна ізоляція онлайн)

3) Тролінг, як спосіб використання провокативних, злісних або маніпулятивних дій, спрямованих на розпалювання конфліктів, отримання емоційної реакції та дестабілізацію комунікаційного середовища.

4) Флеймінг - обмін короткими, агресивними та емоційними повідомленнями між двома або кількома учасниками дискусії.

5) Хейтспіч (мова ворожнечі) – це висловлювання, що розпалюють ненависть, дискримінацію або насильство щодо групи осіб за ознаками національності, раси, релігії, статі тощо. [1]

Дослідження науковців [2, 3] показують, що однією з ключових причин є ефект деіндивідуалізації та анонімності, що знижує відчуття відповідальності за власні дії. Дефіцит емпатії в онлайн-комунікації, зумовлений відсутністю невербальних сигналів та прямого контакту, також сприяє проявам агресії. [3] Мотиви агресорів можуть включати прагнення до самоствердження, реалізації влади, зняття внутрішньої напруги, а також імітацію деструктивних патернів, які спостерігаються в реальному житті. Важливу роль відіграє також синдром уявного спостерігача, коли агресор відчуває, що його дії не будуть мати реальних негативних наслідків. [4]

Проведене нами дослідження виявило, що найбільш поширеними формами агресивної комунікації є образливі коментарі (70,8%), ігнорування/висміювання (50%) та тролінг (45,8%). Аналіз показав, що анонімні платформи, зокрема Telegram, характеризуються значно вищою інтенсивністю агресивних проявів порівняно з ідентифікованими соціальними мережами.

Серед ключових факторів, що провокують агресію, респонденти назвали відсутність реального особистого контакту (33,3%) та анонімність (29,2%). Переважна більшість опитаних (91,7%) пов'язує агресію в інтернеті з відсутністю покарання. Мотив самоствердження (70,8%) визначений як

домінуючий у проявах агресивної поведінки. Цікаво, що 66,7% респондентів обирають ігнорування агресивних коментарів, а 50% зізналися в епізодичних проявах власної агресії (1-5 разів), найчастіше у відповідь на особисті образи (50%).

Висновки. Агресивна комунікація в онлайн-середовищі є складним соціально-психологічним феноменом, детермінованим як специфічними особливостями віртуального простору, так і індивідуальними психологічними характеристиками учасників. Розуміння її причин та форм проявів є критично важливим для розробки ефективних превентивних заходів. Перспективи подальших досліджень включають розробку методик психологічної діагностики схильності до онлайн-агресії, створення освітніх програм з медіаграмотності та етичної онлайн-комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаврилюк С., Шадюра А. Кібербулінг у молодіжному середовищі: чинники та форми прояву. *Збірник наукових праць НАН України*. 2024. URL: https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/4651/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_3%2838%29_ped_2024_compressed-40-58.pdf
2. Кононова М.М. Психологічні чинники кібербулінгу серед підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Психологія. 2022. № 4. С. 29–32.
3. Міхеєва О., Корнієнко М. Кібербулінг як соціально-педагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 247-251. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/60.pdf>
4. Філатов Ю. Г. Кібербулінг як загроза психологічній і соціальній безпеці життєдіяльності особистості та суспільства. *Фінансовий простір*. 2023. URL: <http://fpnpu.cibs.ubs.edu.ua/article/view/176535/176291>

SOCIAL WORK AND SOCIAL WELFARE

УДК 364-4

Черба Віта Миколаївна

к. держ. упр., доцент

Сагач Анастасія Ігорівна

студентка

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

ЕТИЧНІ ТА АКСОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ЯК ФАКТОР ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Анотація: дослідження розглядає аксіологічні та етичні засади діяльності соціального працівника як вирішальний фактор відновлення соціальної безпеки в Україні, що переживає глибокі воєнні трансформації. Обґрунтовано, що діяльність фахівця виходить за рамки адміністративних функцій і стає моральною місією, спрямованою на відновлення довіри, людської гідності та соціальної солідарності. Аналіз демонструє, як високий рівень етичної компетентності, підкріплений цілеспрямованими інституційними зусиллями, такими як спеціалізоване навчання та запровадження механізмів прозорості, допомагає долати кризи та забезпечувати справедливість у розподілі допомоги на рівні громад.

Ключові слова: соціальна безпека, соціальний працівник, етика, аксіологія, професійна відповідальність.

Соціальна безпека є одним із ключових елементів національної безпеки, адже саме вона відображає рівень захищеності людини від соціальних ризиків, нерівності, дискримінації та соціальної ізоляції. У сучасних умовах, коли українське суспільство переживає глибокі трансформації, пов'язані з війною, внутрішнім переміщенням населення, економічними кризами та психологічним виснаженням, роль соціального працівника набуває особливого значення. Його діяльність стає не лише інструментом реалізації державної соціальної політики, а й моральним орієнтиром, що визначає ціннісні основи відновлення довіри, солідарності та людяності.

Етика соціального працівника – це не лише сукупність правил поведінки, а й система професійних цінностей, які визначають ставлення до клієнта, колег, суспільства та власної ролі у процесі соціальних змін. Походячи від грецького слова «ethos» (що означає філософське вчення про мораль, як його визначив Аристотель), професійна етика не лише досліджує професійну мораль, але й активно формує моральну свідомість професійної групи. У соціальній роботі основні етичні відносини виникають на всіх рівнях взаємодії: між фахівцями у колективі, між працівниками та клієнтами, а також між працівниками і соціальним оточенням клієнтів, різними установами та приватними особами. Ці зв'язки спрямовані на досягнення загального і особистого благополуччя через зміну в системі «людина – середовище» [1]. Центральними етичними принципами цієї професії є гуманізм, справедливість, повага до гідності людини, толерантність, конфіденційність, відповідальність і соціальна солідарність. Саме вони формують моральний фундамент соціальної безпеки, бо забезпечують довіру громадян до соціальних інституцій і зміцнюють соціальну згуртованість, що є основою стійкості держави.

Сучасна українська реальність вимагає від соціального працівника високого рівня аксіологічної культури – здатності усвідомлювати, сприймати й транслювати суспільству ключові гуманістичні цінності. У період воєнних викликів і повоєнного відновлення саме соціальні фахівці першими стикаються

з людським болем, втратою, травмою та безнадією. Їхня робота стає не лише адміністративною чи консультативною, а насамперед моральною місією, яка спрямована на відновлення людської гідності, самоповаги, віри у майбутнє. У цьому контексті етична компетентність виступає ключовим показником професіоналізму.

Аксіологічний вимір професії соціального працівника виявляється також у його здатності сприяти формуванню культури взаємопідтримки у громаді, що вимагає високої етичної компетентності та професійної відповідальності, що підтверджується постійними інституційними зусиллями, спрямованими на поглиблення знань та відпрацювання механізмів міжвідомчої взаємодії в інтересах дітей. Зокрема, у Вінницькому регіоні було проведено серію навчань на тему «Особливості надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, в яких порушуються права дітей». Ці 6 триденних навчань успішно завершили 120 фахівців із соціальної роботи. Під час практичних занять вони опрацювали ведення випадків (кейс-менеджмент) для сімей, що відмовляються від допомоги або потребують негайного втручання. Загалом, до цих практичних сесій долучились 106 представників служб у справах дітей, що дало змогу фахівцям відпрацювати алгоритми взаємодії на рівні громади [2]. Така цілеспрямована робота над складними етичними дилемами та професійними навичками є прямою умовою стійкості соціальної системи та відновлення соціальної безпеки.

Ціннісні орієнтири соціального працівника безпосередньо впливають на якість соціальної безпеки в суспільстві. Якщо діяльність фахівця ґрунтується на чесності, емпатії, справедливості та відповідальності, то система соціальної допомоги стає не лише адміністративним механізмом, а живим простором підтримки, у якому людина відчуває себе не об'єктом, а партнером. Навпаки, формальний підхід, байдужість або корупційні практики руйнують довіру, послаблюють соціальний капітал і поглиблюють почуття незахищеності. Отже, етика працівника соціальної сфери є важливим чинником відновлення соціальної безпеки не лише на індивідуальному, а й на інституційному рівні.

Варто зазначити, що в умовах післявоєнного відновлення України постає потреба у переосмисленні ціннісних засад соціальної політики. Відновлення інфраструктури, житла, соціальних послуг є необхідним, але без моральної відбудови – без відновлення довіри, солідарності, співпереживання, соціальна безпека залишатиметься вразливою. Саме соціальні працівники є посередниками між державою і людиною, тими, хто формує моральну тканину суспільства. Їхня здатність діяти етично, розуміти унікальний досвід кожного клієнта, підтримувати у найтяжчі моменти стає умовою стійкості соціальної системи.

Етика соціальної роботи тісно пов'язана з правами людини. Принцип «людина – найвища соціальна цінність» закріплений у Конституції України і має бути основним орієнтиром для всіх, хто працює у сфері соціального захисту. Соціальний працівник виступає гарантом цього принципу на практиці, адже він має протистояти дискримінації, сприяти рівності можливостей, підтримувати автономію клієнта у прийнятті рішень. Таким чином, етична позиція фахівця стає частиною механізму забезпечення соціальної справедливості та зміцнення соціальної безпеки як системи, що гарантує кожному гідне життя.

Особливої актуальності набуває питання професійної відповідальності соціальних працівників. У кризових умовах, коли ресурси обмежені, а потреби населення стрімко зростають, саме етична зрілість допомагає уникати моральних компромісів, неформальних практик чи вибіркості у наданні допомоги. Справедливість і чесність у розподілі соціальної підтримки є проявами етичної позиції, що напряду впливають на рівень довіри до соціальної системи, а отже і на загальний стан соціальної безпеки держави. Важливим чинником підвищення ефективності соціальних послуг є інституційні кроки, спрямовані на прозорість та справедливість. Зокрема, впровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (далі – ЄІССС) сприяє уникненню неформальних практик та забезпеченню чесності у розподілі допомоги. Цифровізація виступає як механізм етичної діяльності, оскільки

забезпечує оперативний розгляд звернень (зокрема, щодо допоміжних засобів реабілітації) та покращує взаємодію між сторонами. Підтвердженням цього є факт, що лише на стартовій серії семінарів у Львові та Сумах було охоплено близько 220 фахівців соціальної сфери, які отримали знання про роботу з ЄІССС, електронний кейс-менеджмент та формування звітності [3]. Таке навчання демонструє прагнення системи до професійної відповідальності та підвищення етичної компетентності через сучасні цифрові інструменти.

Важливим аспектом етичної діяльності є дотримання принципу конфіденційності, особливо в роботі з внутрішньо переміщеними особами, ветеранами, сім'ями загиблих та іншими вразливими категоріями. Збереження довіри клієнта, недопущення розголошення персональних історій, делікатність у спілкуванні є не лише професійною вимогою, а й етичною нормою, що підтримує почуття безпеки людини у складних життєвих обставинах.

Аксіологічний вимір професії соціального працівника виявляється також у його здатності сприяти формуванню культури взаємопідтримки у громаді. Через участь у волонтерських ініціативах, громадських проєктах, програмах соціальної згуртованості фахівці соціальної сфери виступають носіями позитивних цінностей – довіри, співчуття, відповідальності. Вони перетворюють етичні принципи на реальні дії, формуючи нову суспільну свідомість, орієнтовану на людяність і спільне благо. Саме ці якості стають основою для побудови соціально безпечного середовища, у якому кожен відчуває свою значущість і захищеність.

Не можна оминути й питання етичного лідерства в соціальній роботі. Соціальний працівник є не лише виконавцем, а й моральним авторитетом, прикладом поведінки, що сприяє формуванню культури доброчесності у професійному середовищі. Його ставлення до роботи, до клієнтів і колег створює моральний клімат організації, який або підтримує, або підриває довіру до системи соціального захисту. В умовах реформування соціальної політики України етичне лідерство має стати ключовим чинником підвищення ефективності соціальних послуг та відновлення довіри громадян до держави.

Таким чином, етичні та аксіологічні засади діяльності соціального працівника є невід’ємною складовою процесу забезпечення й відновлення соціальної безпеки. Вони визначають не лише професійну поведінку окремого фахівця, а й моральний стан суспільства в цілому. Етика соціальної роботи сприяє формуванню відповідального громадянства, розвитку взаємоповаги та соціальної солідарності, що є найкращими запобіжниками соціальних криз. Від того, наскільки соціальні працівники зможуть зберегти вірність своїм цінностям у складні часи, залежить не лише ефективність соціальної політики, а й майбутнє українського суспільства як безпечного, справедливого й гуманного простору для кожної людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стеца Н. Етичні засади професійної діяльності соціального працівника. *Молодь і ринок*. 2024. Вип. № 11 (231). с. 116 – 120.
2. Вінницький обласний центр соціальних служб. 120 фахівців із соціальної роботи пройшли підвищення кваліфікації. URL: https://vin-ocsssdm.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=131&catid=8&Itemid=108
3. Міністерство соціальної політики, сім’ї та єдності України. Майже 100 фахівців соцсфери пройшли навчання для ефективної роботи в ЄІССС. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/mayzhe-100-fakhivtsiv-sotssfery-proyshly-navchannya-dlya-efektyvnoyi-roboty-v-yeiss>

SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURE: INTERDISCIPLINARY DIALOGUE AND NEW PARADIGMS

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

December 1-3, 2025

Astana, Kazakhstan

Editor
Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: <https://www.naukainfo.com>

The editorial board reserves the right to edit and shorten materials. The opinions of the authors may not always coincide with the viewpoint of the editorial board and publisher. Authors bear full responsibility for the published material (for the accuracy of facts, quotes, personal names, geographic names and other information).

This edition was approved for publication on December 19, 2025.

Published in A4 format online on website: <https://naukainfo.com/conference?id=78>

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series DK № 8227, dated April 23, 2025.